

БӨЛІМ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ

Жасанды интеллект деген не және қалай жұмыс істейді? Қарапайым тілмен түсіндіру

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.05.2026

ТІРЕК СӨЗДЕР
AI, ChatGPT, Жасанды интеллект,
Қазақстан, нейрожелі

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188702/>

Телефоныңыз бет-әлпетіңізді танып ашылғанда, карта үйіңізге ең қысқа жолды ұсынғанда немесе YouTube сіз көргіңіз келетін видеоны дәл таба бастағанда — сіз жасанды интеллектпен бетпе-бет келесіз. Ол көзге көрінбейді, бірақ күн сайын шешім қабылдауға, уақыт үнемдеуге және ақпаратты сүзуге көмектеседі. Қазір бұл технология жай «болашақ» емес, тұрмыстың бір бөлігі.

Бірақ жасанды интеллект деген не? Ол адам сияқты ойлай ма, әлде тек өте жылдам есептей ме? Ең маңызды сұрақ — оны түсініп, дұрыс қолдана аламыз ба? Төменде AI-ды қарапайым тілмен, бірақ жеңіл-желпі емес, нақты түсіндіремін.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТ ДЕГЕН НЕ ЖӘНЕ ҚАЛАЙ ЖҰМЫС ІСТЕЙДІ ДЕГЕНІМІЗ НЕ — 1 МИНУТТА ТҮСІНДІРУ

Жасанды интеллект — компьютерге адамға ұқсас кейбір қабілеттерді беру тәсілі: мәтінді түсіну, суретті тану, сөйлеуді ажырату, болжам жасау, ұсыныс беру. Яғни AI «ойлайды» дегеннен гөрі, **үлгіні таниды және ықтимал шешім ұсынады** деген дұрыс.

Ол қалай үйренеді? Қысқаша айтсақ: көп дерек көреді, ішінен заңдылық табады, содан кейін жаңа жағдайда соған сүйеніп жауап береді. Мысалы, мыңдаған мысық пен ит суретін көрген жүйе кейін жаңа суреттегі жануарды ажырата бастайды. Бұл — **үйрену** процесі.

Көпшілік «нейрожелі» сөзін естиді. Бұл — адамның миын толық көшірмейді, бірақ көптеген шағын есептеу түйіндері арқылы ақпаратты өңдейтін модель. Ал **ChatGPT** сияқты жүйелер мәтінмен жұмыс істейтін үлкен тілдік модельдерге жатады: олар бұрын көрген мәтін үлгілеріне сүйеніп, келесі сөзді, келесі ойды ықтимал түрде құрайды.

НАҚТЫ НЕ ІСТЕЙ АЛАДЫ (МЫСАЛДАРМЕН)

AI-дың мүмкіндігі өте кең, бірақ шексіз емес. Қазір ол мыналарды жақсы орындай алады:

- **Мәтін жазу және өңдеу:** хат, түйіндеме, пост, жоспар, қысқаша мазмұн құрастыру.
- **Сұраққа жауап беру:** анықтамалық ақпаратты жинақтау, түсінікті тілге аудару.
- **Сурет, дыбыс, видео тану:** бет-әлпет, нысан, дауысты ажырату.
- **Ұсыныс беру:** фильм, музыка, тауар, маршрут таңдауға көмектесу.
- **Талдау жасау:** сату динамикасын, сұраныс өзгерісін, тәуекелді болжау.
- **Автоматтандыру:** клиенттің жиі сұрайтын сұрақтарына жауап беру, құжаттарды сұрыптау.

Күнделікті мысалға келсек, банк қосымшасы күмәнді операцияны байқап, сізге ескерту жібере алады. Дүкен сайтында сіз бұрын қараған тауарларға ұқсас өнімдер шығуы мүмкін. Бұл — AI-дың дерек негізінде үлгі тауып, шешімді жылдамдатуы.

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАЛАЙ ҚОЛДАНЫЛАДЫ / ҚОЛДАНЫЛА АЛАДЫ

Қазақстанда AI-ға сұраныс артып келеді. Ең алдымен, **банк және финтех** саласында: алаяқтықты анықтау, скоринг, клиентке жеке ұсыныс беру. **E-commerce** пен жеткізу қызметтерінде: сұранысты болжау, қойма логистикасын оңтайландыру. **Білім беру** саласында: оқушы деңгейіне сай тапсырма ұсыну, мұғалімге тексеру жүктемесін азайту.

Мемлекеттік қызметтерде де әлеует зор. Құжат айналымын жылдамдату, өтініштерді сұрыптау, азаматтарға 24/7 жауап беретін көмекші жүйелер құруға болады. Қазақ тіліндегі сапалы AI-құралдар көбейсе, олар өңірлердегі ақпаратқа қолжетімділікті де арттырады.

Ауыл шаруашылығында AI ауа райы, топырақ, өнімділік деректерін талдап, егіннің күтімін жақсартуға көмектесе алады. Денсаулық сақтауда — рентген, КТ сияқты деректерден қауіп белгілерін ерте байқауға жәрдемдеседі. Бірақ мұнда соңғы шешімді міндетті түрде маман қабылдауы тиіс.

ҚАУІПТЕРІ МЕН ШЕКТЕУЛЕРІ (МАҢЫЗДЫ!)

AI туралы екі шектен де абай болу керек: «бәрін шешеді» деу де, «бәрін құртады» деу де дәл емес. Оның шын қауіптері бар.

- **Қате жауап беруі мүмкін.** AI сенімді сөйлейді, бірақ әрдайым дұрыс емес.
- **Дерекке тәуелді.** Егер оқытылған мәлімет бұрмаланған болса, нәтиже де бұрмаланады.
- **Бейтарап емес.** Кей модельдер әлеуметтік, тілдік немесе мәдени қисайуларды қайталайды.
- **Құпиялық мәселесі.** Жеке деректерді байқамай бөлісу қауіп тудырады.
- **Жауапкершілік адамда қалады.** AI кеңес береді, бірақ заңдық, медициналық, қаржылық шешімді өзі көтермейді.

Тағы бір шектеу: AI жаңа нәрсені «түсініп» кетпейді, көбіне бұрынғы үлгіні қайта құрастырады. Сондықтан оның жауабы кейде өте орынды көрінгенімен, ішкі негізі әлсіз болуы мүмкін. Сыни тексеру — міндет.

БАСТАУШЫЛАРҒА НҰСҚАУЛЫҚ

AI-ды үйренуді күрделі теориядан бастамаңыз. Ең тиімді жол — оны күнделікті жұмысқа енгізу.

- **1-қадам:** Бір нақты мақсат таңдаңыз: мәтін қысқарту, жоспар жасау, идея генерациялау.
- **2-қадам:** Нақты сұрақ қойыңыз. «Мақала жаз» емес, «10 сынып оқушысына түсінікті тілмен 3 абзац жаз».
- **3-қадам:** Нәтижені тексеріңіз. Дереккөз сұраңыз, салыстырыңыз, күмәнді жерін түзетіңіз.
- **4-қадам:** Жеке дерек енгізбеңіз. Құпия ақпаратты жүктемеуді әдетке айналдырыңыз.
- **5-қадам:** Құрал емес, ойлау тәсілі ретінде қараңыз. AI сіздің орныңызға емес, сізбен бірге жұмыс істегенде пайдалы.

Ең маңыздысы — қорықпау, бірақ соқыр сенбеу. Жасанды интеллектті жақсы көретін адам оны керемет деп емес, **қолдануға болатын құрал** деп қарайды. Дәл сонда ол уақыт үнемдеп, сапаны арттырып, жаңа мүмкіндік ашады.

Қорытындысы қарапайым: AI — адамды алмастыратын сиқыр емес. Ол — дерекке сүйеніп жұмыс істейтін қуатты көмекші. Оны түсінген адам ертеңгі өзгерістен қашпайды, керісінше, сол өзгерісті өз пайдасына қолданады.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimgger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы.** Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.